

ARXIU D'EL PUNT AVUI [MANEL LLADÓ]

La simplicitat lluminosa

El món subtil i savi de Miquel Pairolí

L'obra narrativa de Pairolí es fonamenta en la recerca de la «simplicitat lluminosa», en la dignitat de la mesura i l'equilibri, en el respecte pel lector i en l'amor per la cultura.

ROSA FONT > TEXT

« En la planta, en el còdol, en la llum, en el cos hi ha un estat de bellesa que pot durar un minut o cinquanta anys. La forma assoleix aleshores una expressió justa, un equilibri », afirma Miquel Pairolí a *Octubre*. I aquestes paraules serveixen per definir els fonaments de la seva obra: l'expressió justa que condueix a un estat de bellesa, la recerca de la «simplicitat lluminosa», l'exigència artística que deriva en el discurs ben construït, en l'estil elaborat i precís, en el respecte pel lector i en l'amor per la cultura.

La producció literària de Pairolí presenta una sèrie de constants. En l'aspecte temàtic, reapareixen la reflexió sobre el pas del temps i la mort, sobre la continuïtat del cicle vital dels humans i de la natura contemplada de forma atenta i minuciosa; l'estimació per la música i la pintura i, especialment, per la literatura, com a formes d'art que desvetllen emoció i bellesa.

Les seves novel·les (*El camp de l'ombra*, *El convit*, *El manuscrit de Virgili* i *Cera*) reflecteixen situacions de canvi social i històric que permeten plasmar unes formes de vida extingides o en procés d'extinció, mostren personatges polièdrics i subtils, i, sobretot, manifesten la voluntat de conferir l'«ordre just» als mots quant al so i al sentit. Ressegueixen, com diu Pairolí en relació amb la

Sisena simfonia de Txaikovski, el decurs de la vida, «la joia i el dolor, la tragèdia que viu i assumeix cada persona al llarg de l'efímera existència». I els personatges són, de fet, l'expressió del destí humà, on conflueixen «l'alegria, la turbulència, l'exaltació, el sofriment, la tristesa». Viuen la vida amb plenitud i mai no renuncien als seus orígens. S'adapten a les circumstàncies, es transformen amb les circumstàncies, i són conscients dels seus límits. Per això a vegades es mostren cínics, contradictoris, irascibles, apassionats i introspectius: analitzen el món des de la perspectiva de l'observador sagaç i intel·ligent que contempla la realitat i els canvis que s'hi produeixen amb una barreja de melangia i de voluntat de distanciament, d'ironia i d'escepticisme; de lucidesa, en definitiva.

Les novel·les de Pairolí ressegueixen «la joia i el dolor, la tragèdia que viu i assumeix cada persona al llarg de l'efímera existència»

El camp de l'ombra

El camp de l'ombra (1995), la primera novel·la de Miquel Pairolí, gira al voltant de dos grans temes: el món rural i els canvis que experimenta, i el pas del temps i la mort, simbolitzats pel mas Isern i els dos germans que l'habituen: en Salvi i en Joan. Dos temes que s'entrellacen i que desemboquen en el gran objectiu del llibre: presentar l'última baula

Les seves novel·les reflecteixen situacions de canvi social i històric que permeten plasmar unes formes de vida extingides

ARXIU PERSONAL DE LA FAMILIA PAIROLÍ (NÚRIA SANTIAGO)

d'una família (Joan Isern) que s'ha anat extingint a poc a poc, i de la qual tan sols queden els records dels últims supervivents.

En la novel·la, hi ha dos personatges que representen el passat i el futur de la ruralia: Joan Isern, home de poques paraules però de pensaments sòlids, i Alcía, neboda de Salvi i de Joan, una noia pintora formada a Barcelona, que, convertida en hereva del mas, acaba venent-se'l. I és a través d'aquestes dues veus intercalades que percebem l'esfondrament d'una família i de tot un univers: la veu del narrador en tercera persona que filtra el punt de vista d'Alcía, i el dietari de Joan, del qual es consignen uns dies esparsos que abracen un període que va des del 28 d'abril de 1939 fins al 30 d'octubre de 1990.

A través de les paraules que Joan escriu al seu dietari, coneixem la seva amarga experiència durant la Guerra Civil, els estudis que havia iniciat a la Universitat de Barcelona i els llibres que li plauen, des de Sèneca fins a Plutarc. De Joan, en sabem els pensaments sobre les guerres («Al camp de batalla no hi ha heroisme, hi ha lleialtat i por, molta por»), la creença que la seva vida ha estat impulsada per la fatalitat («Però tot se'n va anar avall, ensorrats els fonaments per la ira, per la mala voluntat, per la fatalitat»), els amors del passat, les reflexions sobre la pervivència de l'escriptura i sobre la desaparició de les classes so-

cials. Reflexions que, de ben segur, compararien personatges com don Toni, de *Bearn*, i el Príncep Salina d'*El Guepard*, els protagonistes de dues obres que Pairolí venerava, i amb els quals Joan manté unes afinitats: «Tot tendeix a una vulgarització, a una popularització, a eliminar les fronteres entre les classes socials o si més no entre els comportaments i les aspiracions de les classes socials». Però a diferència de les novel·les de Villalonga i de Lampedusa, i tot i la inevitable melangia que es deriva dels canvis soferts al món rural, Pairolí mostra —sense contraposar-los— un món en decadència aferrat als lligams de la sang, i un món nou, ple d'interessos molt més tangibles, comuns, vulgars potser però definitius». Un món nou i un futur inevitable, representats per Alcía, que exemplifica, a més, la figura de l'artista modern: pragmàtic i alhora sensible, bohemí i bon negociador.

Joan i Alcía: dues maneres de contemplar la realitat i dues formes de vida. L'una, la de Joan, estoica i carregada d'escepticisme, i l'altra, la d'Alcía, hedonista i vital.

El convit

A *El convit* (1998) es recrea l'atmosfera tancada i corrupta del franquisme, i la decadència moral dels qui ostentaven el poder i l'autoritat. Constitueix una metàfora de la situació que es va viure durant aquells

>> *Signant llibres en una parada de Sant Jordi, el 1990.*

***El convit* constitueix una metàfora de la situació que es va viure durant aquells anys (el franquisme)**

anys: l'odi amagat que es descarrega implacable sobre el feble o el perdedor i la necessitat de reconciliació que se'n deriva.

S'hi descriu un sopar a casa del comissari franquista Carpentier, en el qual rep la família Forest, una família de la burgesia catalana que li demana que faciliti l'alliberament del seu fill, empresonat i sotmès a un consell de guerra a causa de la seva vinculació amb la CNT. L'antic ressentiment del protagonista (l'haver-se sentit vexat pels Forest quan estiujava a Gualba) va aflorant progressivament fins arribar al clímax final.

Destaca, en la novel·la, l'entramat de passions sòrdides que impulsen els personatges, els quals es mouen com un cor de tragèdia grega que exerceix el seu paper amb precisió i sempre seguint les ordres del corifeu: el comissari Carpentier, l'artífex de la venjança que conduirà no a la mort física de la víctima (el matrimoni Forest), sinó més aviat a l'agonia lenta del matrimoni i a l'alienació mental de Genoveva Forest.

El convit té algun ingredient, com ara l'actitud perversa i deshumanitzada d'alguns personatges, que l'allunya de les altres obres del corpus narratiu de Pairolí, però en definitiva és una novel·la que evidencia l'ambivalència i les contradiccions del gènere humà i els nivells de mesquinesa a què és capaç d'arribar l'individu.

El manuscrit de Virgili

El manuscrit de Virgili (2004) és una alegoria sobre la creació literària, sobre l'ambició de l'escriptor i el seu compromís amb la literatura. Planteja un altre dels temes bàsics de l'obra de Pairolí: el valor de la creació artística, tant des del punt de vista de l'autor com del destinatari.

En el marc de l'Europa dels anys 20, Berta Canonici, una dona gran i acabalada, demana a Reinald Virgili, un escriptor que acaba de ser reconegut i lloat per la crítica arran de la seva novel·la *Memorabilia*, que escrigui només per a ella a canvi de molts diners que permetran al protagonista prescindir de la seva feina com a comptable en una companyia d'electricitat.

A partir d'aquí, el protagonista es formula el següent interrogant: escriure una obra literària per a un sol lector té algun sentit? La resposta és la mateixa novel·la, aquesta art novel·lística que construeix Virgili (el

cognom no és casual, sinó que podem imaginar el protagonista com una rèplica del Virgili clàssic: observador taciturn, reflexiu, de memòria tenaç, preocupat per la qualitat de la seva obra) per a un sol lector i per a cadascun dels lectors, una art construïda amb tenacitat i constància: «Això era el que més apreciava; havia aconseguit el ritme, la cadència, la intensitat que volia que tingués la prosa d'aquelles pàgines, la densitat verbal, l'equilibri entre recursos poètics i continuïtat narrativa de la prosa».

El manuscrit de Virgili és una al·legoria sobre la creació literària i tot el que comporta: les dificultats i les satisfaccions que proporciona a l'escriptor, els camins laberíntics sobre els quals es desenvolupa i creix l'obra, la creació dels personatges, l'ordenació de les idees i de la trama i, sobretot, la construcció verbal de la novel·la: la sàvia combinació entre les frases descriptives, concises i estrictes, i les més filigranades. I també és una gran al·legoria sobre les capacitats, l'ambició i els límits de l'escriptor, sobre el respecte per ell mateix i pel lector, i sobre el seu compromís amb la literatura.

Estructuralment, *El manuscrit de Virgili* és una novel·la dins d'una novel·la. D'una banda, hi ha el manuscrit de Reinald Virgili, el que és pròpiament la història de la seva vida i de la seva obsessió com a escriptor explicada al doctor Bloch, metge d'un sanatori suís en el qual va ser ingressat el protagonista en caure en l'alienació mental. D'una altra, hi ha les investigacions i entrevistes que fa el fill de Reinald per arribar a saber com va morir el seu pare, al qual no havia conegut, i la trobada del manuscrit al sanatori de Seilesberg. Aquesta segona part de la novel·la està explicada en tercera persona per un narrador que filtra els pensaments del fill de Virgili.

D'*El manuscrit de Virgili* de Pairolí, cal destacar dues coses: en primer lloc, la influència de Marcel Proust (escriptor al qual admira el protagonista) per la manera com es presenta el fluir de la consciència de Virgili, la dissecció detallada dels seus pensaments i estats d'ànim, i pel valor de la memòria. I, en segon lloc, la importància que el mateix autor atorga a l'obra literària ben feta, malgrat el nombre de lectors que pugui tenir: «L'obra existeix, amb lectors o sense, repartida i compartida o bé com un diamant enterrat en el fang».

***El manuscrit de Virgili* és una al·legoria sobre la creació literària i tot el que comporta... I també és una gran al·legoria sobre els límits de l'escriptor**

ARXIU D'EL PUNT AVUI (JORDI SOLER)

Cera

Cera (2008) és la quarta novel·la de Miquel Pairoli. Constitueix un retrat de la societat gironina dels últims quaranta anys del segle XX. Narra la puixança i el posterior declivi de la família Castells, que ostenta el negoci d'una cereria, paral·lelament als canvis que es produeixen en la societat gironina d'aquell temps. Assistim a la instal·lació de la família i el seu negoci en un carrer del Barri Vell de Girona, al trasllat de domicili a la part nova de la ciutat, tal com corresponia a una família burgesa, i a la destrucció final de la casa en el moment que la febre urbanística s'instaurava arreu.

El relat de l'evolució d'aquesta família ens el proporciona un narrador que, com pretenia l'autor, es va desdibuixant al llarg de la novel·la: el nebot d'Arcadi Castells, un nen encara quan l'acció s'inicia l'any 1963 amb la mort i l'enterrament del bisbe Cartañà i un home ja madur l'any 2000 quan contempla, des de l'estació del tren, la demolició de l'edifici dels Castells. La cera esdevé, doncs, el símbol de l'extinció d'una família i de tot un món.

El retrat dels personatges continua essent tan acurat i penetrant com el de les se-

ves novel·les anteriors: la relació torturada entre els germans Agustí i Hermínia, fills d'Arcadi i Elvira, la descripció de les dones que acompanyen Hermínia en la seva vellesa i decrepitud, la visió precisa, i fins a un cert punt sardònica, de la cúria gironina i de la processó de cos present del bisbe Cartañà l'agost de 1963, conformen l'essència tempestuosa i heterogènia dels humans.

Pel que fa a l'estructura, la millor carta de presentació és la que en fa el mateix autor a *Octubre*: «Per a mi, *Cera* és una simfonia amb quatre moviments força concrets, diferents i ben determinats. Els dos primers capítols constitueixen el moviment inicial, amb una forma musical precisa, a estones solemne, obscura, fins i tot amb una mena de marxa fúnebre inicial —un tema que es va repetint al llarg de tota la novel·la—, però en gran part és una música expansiva, amb un gran volum de so, amb agitació i amb freqüència de *tuttis*. Música que es desenvolupa al carrer, plena de vitalitat i diversitat, amb moviments de masses, amb diàlegs entre la fusta i el metall».

Pairoli va bastint un microcosmos a l'entorn de la decadència d'una família

>> Miquel Pairoli amb motiu de la publicació de la novel·la *Cera*, el gener de 2008.

A *Cera*, Pairoli va bastint un microcosmos a l'entorn de la decadència d'una família i de diversos grups de la societat gironina

>> Notes i esquemes per a l'elaboració de la novel·la Cera.

(comparteix, en aquest sentit, alguns trets amb *El camp de l'ombra*) i de diversos grups de la societat gironina, i ho fa amb la profunditat i el detallisme de l'observador capaç d'endinsar-se en els pensaments més amagats dels personatges i d'ironitzar sobre les actituds, sovint hipòcrites, de diferents elements representatius de la ciutat.

El retrat de Voltaire

El retrat de Voltaire (premi Joan Santamaria de Teatre, 1994) fa un elogi de la llibertat, de la lucidesa, de l'amor passional, capaç de contrarestar els estralls del pas del temps i la malenconia que neix del record

L'única peça teatral que s'ha publicat de Pairoli gira al voltant d'un esdeveniment que es produeix en la vida de Voltaire ja vell i sobre el qual han especulat crítics i biògrafs: la trobada a París amb una examant, Suzanne de Livry, actual marquesa de Gouvernet, per demanar-li que li torni un quadre que ell li havia regalat, un retrat de joventut del mateix Voltaire.

Per què Pairoli tria aquest personatge? Potser perquè Voltaire és un compendi d'uns valors i unes actituds en què creia el mateix autor: la defensa del progrés i la tolerància, i l'amor pels clàssics i per qualsevol manifestació del saber. O potser perquè aquest episodi de la vida de Voltaire li serveix per desplegar temes com el pas del temps i el record de la joventut, el de la vida lligada al plaer dels

sentits, i el de la crítica d'una societat hipòcrita, d'un poble voluble i d'un ésser humà «curiós» i «estrafolari», sotmès a les febleses del cos i de l'esperit. Una de les respostes seria segurament la contemplació del retrat de Voltaire jove, pintat per Nicolas de Largillière, que Miquel Pairoli havia vist a París.

Hi ha, també, en aquest diàleg entre Voltaire i Suzanne, un elogi de la llibertat, de l'orgull com a «aliment de l'amor propi, imprescindible per anar amb el cap alt», de la lucidesa, de l'amor passional («Tu, Suzanne. Tu em vas fer conèixer com pot ser de poderós el foc de l'amor i com en aquesta passió hi ha la vida, pura com un diamant, perillosa com un combat a floret»), capaç de contrarestar els estralls del pas del temps i la malenconia que neix del record: «Però jo estic disposat a morir amb la copa als dits, m'enteneu? Detesto la malenconia».

I encara més remarcable és el llenguatge verbal: elaborat, culte, ple de jocs de paraules, intel·ligent, irònic («Però si eren unes banyes tendres i rodonetes com les d'un vedellet...», diu Suzanne, i Voltaire respon: «Doncs a mi em semblaven enormes i arbrades com les d'un cérvol vellarcàs!») i sensual i eròtic: «Vós sabeu que no he estat mai el senyor gatàs de la marquesa, però sí que vaig ser el ratolí, mig furtiu i esmunyedís, de la petita Suzanne. Ara potser el bosc s'ha aclarit i el mont de Venus presenta esquerdes i xaragalls, però el vell ratolí encara hi faria niu...». Com és també remarcable el llenguatge escènic: la precisió en la presentació dels personatges i de l'escenografia, les acotacions mesurades que juguen amb els silencis i amb els riures de Suzanne i de Voltaire, que reforcen el sarcasme d'alguns diàlegs i trenquen la càrrega emotiva d'algunes escenes.

El pas del temps en la natura i en les persones, la importància de la memòria com a testimoni d'un món en transformació, l'atracció per la cultura com a forma d'alliberament i de plaer, constitueixen les bases del món literari de Pairoli. Un món subtil i savi arrelat en la paraula precisa i lluminosa, en l'exploració de la sonoritat del mot, de la plasticitat de l'adjectiu; en la paraula capaç d'expressar les ambigüitats de l'ànima humana i el sentit exacte d'una idea i de tot un món.

Rosa Font Massot és escriptora i professora.

Per què Pairoli tria Voltaire? Potser perquè és un compendi d'uns valors en què ell creia: la defensa del progrés i la tolerància, i l'amor pels clàssics